

63-Betimleyici çeviri kuramı ışığında bir öykü incelemesi: 'Mademoiselle Perle' örneği

Gülhanım ÜNSAL¹

APA: Ünsal, G. (2020). Betimleyici çeviri kuramı ışığında bir öykü incelemesi: 'Mademoiselle Perle' örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 1005-1016. DOI: 10.29000/rumelide.843475.

Öz

Betimleyici çeviri kuramı norm kavramı üzerine kuruludur ve sadece çeviri metinleri değil, metinlerin içinde yer aldığı toplumsal ve kültürel bağlamları da göz önünde bulundurur. Normlar çevirmenler arasında görülen düzenli davranış biçimleridir. Bu davranış biçimleri alınan kararları içerir. Bu kararların sonucunda çevirmen hangi dil ve kültüre daha yakın duracağını belirleyerek "yeterlilik" ya da "kabul edilebilirlik" kutbunu seçer. "Kabul edilebilir" çevirinin "kapalı" bir çeviri olduğu söylenebilir. 'Kapalı' çeviride, kaynak metin "yerleştirilerek" çevrilir. Çeviride erek kültür değerleri ve alıcısı ön planda tutulur. Buna karşın, "açık" çeviride, kaynak metinde alıcıya ve onun kültürüne yabancı olan değerler değiştirilmeden aktarılır. Erek kültüre "yabancılaştırılarak" yapılan bu çeviri, erek okuru kaynak kültür hakkında bilgi sahibi yapabilir. Bu bağlamda, kaynak kültür normlarının egemen olduğu çeviri "yeterlilik" kutbuna yakın dururken, erek kültür normlarının egemen olduğu çeviri "kabul edilebilirlik" kutbuna yakın durduğu ve "yeterlilik" kutbunun "açık" ve "kabul edilebilirlik" kutbunun "kapalı" çeviri yaklaşımıyla örtüştüğü görülür. Günümüzde, küreselleşme süreci ve çevirinin etkiye dayalı işlevsel değerinin artması sonucu "kapalı", "yerleştirilmiş" ve "kabul edilebilir" bir çevirinin tercih edildiği söylenebilir. Bu noktadan hareketle, bu çalışmada Guy de Maupassant'ın *Mademoiselle Perle* adlı öyküsünün dilimize yapılan iki çevirisi betimleyici çeviri kuramı bağlamında çevirmen kararları doğrultusunda çeviri normlarına göre ele alınmış, "açık" / "kapalı", "yabancılaştırıcı" / "yerleştirici", "yeterlilik" / "kabul edilebilirlik" açısından incelenmiş ve çevirmenlerin kullandığı çeviri yöntem, yaklaşım ve stratejileri araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Betimleyici çeviri kuramı, çeviri normları, yerleştirme, yabancılaştırma, çevirmen

A story analysis in terms of in the light of the descriptive translation theory: An example of 'Mademoiselle Perle'

Abstract

Descriptive translation theory is based on the concept of norm and takes into account not only the translation texts, but also the social and cultural contexts in which the texts take place. The rules are regular behaviors seen among translators. These behavior patterns include the decisions made. As a result of these decisions, the translator chooses the pole of "competence" or "acceptability" by determining which language and culture to approach closer to. It can be said that the "acceptable" translation is a "covert" translation. In "covert" translation, the source text is translated 'domesticated'. In translation, the values and receptors of the target culture are prioritized. In

¹ Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tecümanlık Bölümü, Fransızca Mütercim Tercümanlık ABD (İstanbul, Türkiye), gulhanim.unsal@marmara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7374-3575 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 19.11.2020-kabul tarihi: 17.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.843475]

contrast, in the 'open' translation, the values foreign to the recipient and its culture in the source text are transferred unchanged. This translation, which is 'alienated' from target culture, can make the target reader knowledgeable about the source culture. In this context, it is seen that the definition of "adequate" in which the source culture norms are dominant and the translation in which the target norms are dominant is "acceptable", and the "overt" and "covert" translation approach. Moving from this point, in this study, two translations of the story of Guy de Maupassant's *Mademoiselle Perle* into our language have been discussed in line with the translator's decisions in terms of descriptive theory according to translation norms "overt" / "covert", "alienating" / "domestication", "adequate" / "acceptable" concepts have been examined and the translation method, approach and strategies used by the translator were investigated.

Keywords: Descriptive translation theory, translation norms, domestication, alienation, translator

1. Giriş

Çeviribilimin birbiriyle etkileşim içinde bulunan kuramsal, betimleyici ve uygulamalı alan olmak üzere üç sacayağı üzerine kurulu olduğu görülür. Bu alanlar arasından betimleyici alan “mevcut” ilişkiler üzerine dayanır, ölçütü “görgül”dür ve çeviribilimde özel bir yere sahiptir (Bengi-Öner, 2004, s. 163).

Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları'nın (BÇA) yöntemsel ve kuramsal temeli Toury'nin 1980'de *In Search of a Theory of Translation (Bir Çeviri Kuramı Peşinde)* adlı çalışmasıyla atıldığı ve 1995'te *Descriptive Translation Studies and Beyond (Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları ve Ötesi)* adlı çalışmayla da yeni bir düzleme taşındığı söylenebilir. Toury 1995'deki çalışmasıyla “varsayılan çeviri” kavramını ortaya atar (Tahir Gürçağlar, 2011, s. 134). Varsayılan çeviri, erek kültürde çeviri olduğu varsayılan ya da çeviri olduğu sonradan anlaşılan her tür metni kapsar. Bu kuram BÇA'nın erek odaklı olduğunu gösterir. BÇA çeviriyi erek kültür bağlamında ele alarak çağdaş çeviri kuramları arasına yerleşir.

BÇA'nın erek odaklı olduğunu ortaya koyan bir başka kavram da Toury'nin “eşdeğerlik” kavramıdır. Toury “eşdeğerliği ‘işlevsel gerçek’ olarak tanımlar. Eşdeğerlik farklılıklar ve dillerarası yapısal ayrıma dayanır ve uygulamada her çeviride mevcut bir özellik olarak ortaya çıkar” (Aksoy, 2002, s. 46). Eşdeğerlik “tarihsel”, “değişken” ve “soyut” bir kavramdır (Toury, 1980, s. 115; Bengi-Öner, 2004, s. 163; Berk, 2005, s.122). Her çeviri metin doğal olarak diğerinden farklı olacağı için, eşdeğerlik de her çeviri metinde farklı biçimlerde ortaya çıkacaktır. “Kaynak odaklı”, “yönergeci” ve “kuralcı” (Toury, 1980, s. 39-40) dilbilimsel eşdeğerliğin aksine, BÇA eşdeğerliğe “kapsayıcı” ve “görece” bakış açısı getirir ve çevirinin nasıl olması gerektiğiyle değil, nasıl olduğuyla ilgilenir. Önemli olan, “kaynak metin ile erek metin arasında eşdeğerliğin olup olmadığı değil, eşdeğerliğin türünün ve derecesinin ne olduğudur” (Toury, 1980, s.115; Bengi-Öner, 2004, s. 163). BÇA kaynak ve erek metin arasında çevirinin doğası gereği var olan eşdeğerliğin derece ve türünü saptar.

BÇA üç aşamadan oluşur (Toury, 1995, s. 36-39; Tahir Gürçağlar, 2011, s. 135):

- 1) Çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir ve erek kültürde ne kadar kabul gördüğü incelenir.
- 2) Kaynak ve erek metinler karşılaştırılır; deyiş kaydırmaları saptanır; metin birimleri arasındaki ilişkiler betimlenir ve genellemelere varılır.
- 3) Çeviri yaparken alınan kararlarda yararlanılabilecek sonuçlara varılır.

Guidère (2008, s. 100)'e göre, Toury önerdiği modelde Chomsky'nin yetenek (compétence) ve edim (performance) arasındaki ayrımından esinlenir ve normları üçüncü inceleme düzeyi olarak belirler. Başka bir deyişle, normları yetenek ve edim arasına orta bir düzeye yerleştirir. Yetenek düzeyi, özel bir bağlamda uygun çeviri seçeneklerinin betimleyici dökümünü yapmaya izin verirken; edim düzeyi, çevirmenler tarafından yapılan seçimleri saptamayı sağlar. Yetenek, çevirmenin seçenekleri anlamına gelirken; edim gerçekte seçilmiş olan seçeneklerdir. Normlar düzeyi ise belli bir dönemde bu seçimleri düzenleyen toplumsal-kültürel unsurlara denk gelir. O halde, betimleyici çeviri kuramının norm kavramı üzerine kurulu olduğu ve sadece çeviri metinleri değil, metinlerin içinde yer aldığı toplumsal ve kültürel bağlamları da göz önünde bulundurduğu söylenebilir.

Toplumsal ve kültürel boyutta çevirinin farklı tür ve derecede bazı kısıtlamalara maruz kaldığı görülür. Bu kısıtlamalar kaynak metnin, çeviri etkinliğinde erek dil ve metin gelenekleri arasındaki dizgesel farklılıkların, çevirmenin bilişsel donanımının sınırları ve olanaklarının ötesindedir. Toplumsal ve kültürel etkenler bilişin kendisini de etkilemekte, hatta değiştirmektedir. Her hâlükârda, farklı koşullar altında çalışan çevirmenler genellikle farklı stratejiler benimser ve ortaya oldukça farklı ürünler çıkarırlar (Toury, 2004, s. 150). Toplumsal ve kültürel normların betimlenmesinde, iki uç nokta arasında kalan bir "iskala" (gösterge çizelgesi) temel alınır. Buna göre, bir ucunda genel, mutlak normlar; öteki ucunda tamamiyle kişiye özgü davranışlar vardır. Bu iki kutup arasında norm olarak tanımlanan öznelarası etkenlerin yer aldığı geniş bir alan bulunur.

Normlar "[daha] nesnel" ve "[daha] öznel" normlar olarak tanımlanabilir (Toury, 2004, s. 151). Normlar çevirmenler arasında görülen düzenli davranış biçimleridir. Bu davranış biçimleri alınan kararları içerir (Toury, 1995, s. 55). Bir başka deyişle, normların "belli bir kültür dizgesi içinde kabul gören değerlerin, bireylerin belli durumlarda nasıl davranmaları, ne tür seçimler yapmaları gerektiğine ilişkin düşüncelerin çevirmenler tarafından içselleştirilmiş halleri olduğu" söylenebilir (Zeytinkaya, 2016, s.37). Norm inceleme işlemi; 1) deyiş kaydırmalarını içeren metinsel çeviri incelemesi; 2) metin dışında kalan eleştiri yazıları, önsöz, sonsöz, çevirmenlerle yapılan söyleşiler vb. söylemlerin incelenmesi şeklinde yapılır (Tahir Gürçağlar, 2011, s. 136).

Çeviriyi bir çevirmen eylemi olarak düşünen Toury, çeviribilimin merkezine çeviri normları gibi toplumbilimsel bir kavramı yerleştirir (Raková, 2014, s. 19). Toury (1995, s. 54-55; 2004, s. 151), toplumbilim kaynaklı bir kavram olarak normu "bir topluluk tarafından paylaşılan genel değerlerin – doğru ya da yanlış, uygun ya da uygunsuz olan, vb.- yapılması gerekeni, yasak olanı ve hoş görüleni belirleyen özel durumlarda kullanılmak üzere uygun yönergelere çevrilmesi" şeklinde tanımlar. Norm, herhangi bir durumda belirlenmiş bir biçimde davranmayı gerektiren, yazılı olmayan, uzlaşmaya dayanan bir anlaşmadır. Toury, çevirinin mutlak ölçütler tarafından değil, normlar tarafından belirlendiğini ifade eder ve çevirinin her aşamasında çok etkin bir rol oynayan üç tür norm belirler. Bu normlar süreç öncesi normlar, süreç normları ve öncül normlar olarak adlandırılır.

a) Süreç öncesi normlar: Başlangıç normları olarak da adlandırılır. Birbiriyle bağıntılı olarak çeviri politikasının doğasına ve varlığına ilişkin normlar ile çevirinin *doğrudanlılığıyla* ilgili normları içerir (Toury, 2004, s. 153). Bu aşamada, çevirmen "çevrilecek metinlerin türü, yazarların kökeni, öncelikli diller, kabul gören konuların seçimi, vb. belli bir çeviri "politikasına" katılıp katılmayacağını belirler" (Guidère, 2008, s. 100). Bir başka deyişle, bu normlar "çevrilecek olan metnin seçimini, birinci dilden ya da ikinci dilden mi çeviri yapılacağını ve bazı durumlarda anadile mi, ikinci dile mi çeviri yapılacağını" (Aksoy, 2002, s. 48) belirlediği gibi; "çevirinin doğrudan kaynak dilden yapılıp

yapılmadığını ve kaynak kültüre ilişkin ölçütleri içeren bir çeviri anlayışının bulunup bulunmadığını” (Tahir Gürçağlar, 2011, s. 136) da belirler.

b) Süreç normları: İşlerlik normları olarak da adlandırılır. Bu aşamada, çevirmen bizzat çeviri işlemi boyunca somut kararlar alır. Süreç normları ikiye ayrılır:

1) *Matriks normlar:* Yapısal normlar olarak da adlandırılır. Bu normlar “metnin geniş ölçek yapısını saptayarak bununla ilgili kararları etkilemeye yönelir ve çevri metnin dağılımı, çeviride tümce yapılarının değişip değişmediği, herhangi bir ekleme ya da atlama yapıp yapılmadığını” betimler (Toury, 1980, s. 55; Aksoy, 2002, s. 48; Yazıcı, 2005, s. 135).

2) *Metinsel-dilsel normlar:* Bu normlar metnin küçük ölçek düzeyinde tümce yapılarının ayrıntılarını, sözcük ve deyiş seçimlerini ve bunların biçimsel tercihlerini betimler (Guidère, 2008, s. 100). Metin-içi normlar olarak da adlandırılan metinsel-dilsel normlar, çevirmenin çeviri işlemi sırasında küçük ölçek düzeyinde aldığı dilsel ve dilbilgisel kararları içerir (Bengi-Öner, 2001, s. 118).

c) Öncül normlar: Bu aşamada, çevirmen kaynak ya da erek odaklı bir seçim yapar (Guidère, 2008, s. 100). Kaynak metinde var olan normlara mı, yoksa erek kültürün baskın normlarına mı uyacağını; bir başka ifadeyle, çevirmen kaynak metin ve kültürün normlarına mı, yoksa erek dil ve kültürün normlarına mı daha yakın duracağını belirler (Tahir Gürçağlar, 2011, s. 137; Bengi, 1993, s. 32-33) ve hangi kültüre yaklaşacağı ile ilgili karar alır (Aksoy, 2002, s. 48).

Çeviri Araştırmalarında süreç öncesi ve süreç normları incelendikten sonra öncül normlara ilişkin bir sonuca varılabilir. Öncül norm en temel normdur. Bu norm çeviride “yeterlik” ve “kabul edilebilirlik” kutuplarını pekiştirir. Çeviri metnin kaynak metnin normlarına boyun eğmesi, bir çevirinin kaynak metne göre “uygun ya da yeterli” olduğunu, erek kültürün normlarına boyun eğmesi ise “kabul edilebilirliğini” gösterir (Toury, 1980, s. 49; 2004, s. 237; Bengi-Öner, 2004, s. 163). Toury, çevirmenlerin özgün dizgenin normlarına uyum sağlama kaygısı taşımadıkları (uygun çeviri), ama erek kültür dizgesini yöneten normlara uyum sağlama kaygısı taşıdıkları (kabul edilebilir çeviri) sonucuna varır (Raková, 2014, s. 185; Polat, 2015, s.185). Bu iki kutuplu yaklaşımda “yeterlik” kutbunun “sadık”, “kabul edilebilirlik” kutbunun ise “serbest” çeviri ile özleştirilebileceği söylenebilir (Tahir Gürçağlar, 2011, s. 137). BÇA çeviri kararlarının tek kutuplu, ya “yeterli” ya “kabul edilebilir” çevirilere yol açacağı düşüncesine yer vermez. Aksoy (2002, s. 47)’a göre, hiçbir metin tam olarak “kabul edilebilirliği” ya da “yeterliliği” sağlayamaz; çünkü çeviri her defasında katıldığı dizgeye yabancı olan biçim ve bilgiler sunar. Bu nedenle, çeviri özgün metne her zaman tamamen “uygun” olarak üretilemez; çünkü erek dil ve kültürün kültürel normları kaynak metin yapılarında kaymalara yol açar.

Normlar kültürlere özgü ve değişkendir (Toury, 2004, s. 156). Dolayısıyla, belli bir metnin çevirisi dayatılmış genel normlardan bağımsız yeniden oluşturulabilir. Farklı kültürel köklerden gelen metinler “olağanlaştırma” (naturalisation) ve “geçişim” (interférence) yasalarıyla çözümlenebilir. Genel olarak, çevirmen erek norma uygun davranmak istediği zaman, eğilim olağanlaşma ve biçimdeki değişikliğin kaybolması yönünde olur (Raková, 2014, s. 185; Polat, 2015, s.185). Metin erek kültürde doğal olur. Bir başka deyişle, toplum içinde kabul görmesi için en görünür özellikler silinir. Amacı ise, erek kültürde söz dalaşı (polémique) yaratmadan ve kamu hassasiyetine dokunmadan “yabancı olanı” kabul ettirmektir (Guidère, 2008, s. 98). Yabancılaştırma, erek kültürde, yabancı eserin resimleri, biçimleri, değerleri, vb. karakteristik özellikleri korumaya dayanır. Bu çeviri

“yabancı” nitelikli bir çeviridir, çünkü yabancı isimler, yabancı yerler, vb. özgün metnin görünür özelliklerini koruyarak yabancılığını gösterir. Geçişim ise kaynak metne ait öğelerin erek metne aktarılmasıdır (Toury, 1995, s. 275). Bu olumlu ya da olumsuz bir aktarım olabilir. Geçişim, çevirinin gerçekleştirildiği ve tüketildiği toplumsal kültürel koşullara bağlıdır. Toury, çeviri “büyük” ya da “saygın” bir dilden “küçük” ya da “zayıf” bir dile ya da kültüre doğru yapıldığında, geçişime hoşgörülüyle bakma eğiliminin arttığını söyler (Raková, 2014, s. 185; Polat, 2015, s.185).

House (1997), işlevsel eşdeğerlik bağlamında “açık” (*Fr. explicite; İng. overt*) ve “kapalı” (*Fr. implicite; İng. covert*) çeviri olmak üzere iki kavram ortaya atar. “Açık” çeviride kaynak metin erek kültür ve alıcısına yabancı olan değerler değiştirilmeden, yabancı izler silinmeden aktarılırken; “kapalı” çeviride kaynak metin “yerleştirilerek” çevrilir. “Kapalı” çeviride kaynak metinden sapmalar görülebilir. Burada “kapalı” çevirinin küreselleşme sürecinin bir sonucu olduğu ifade edilebilir. Çünkü çeviri, günümüzün vazgeçilmez iletişim araçlarından biridir ve farklı kültürlerle ulaşmak ancak yerleştirmeye mümkün olabilir. Dolayısıyla, çevirinin işlevsel değerinin artmasıyla “kapalı” çevirinin daha çok tercih edildiği söylenebilir (Yücel, 2007, s. 48).

Burada, House’un “açık” çeviri ve “kapalı” çeviri yaklaşımının Schleiermacher’in “yabancılaştırıcı” ve “yerleştirici” çeviri yaklaşımıyla benzerlik gösterdiği ifade edilebilir. Schleiermacher (1813), çevirmenin çeviri metni erek okura götürerek onu “yer(el/li)leştirilebileceğini” okuru metne götürerek onu “yabancılaştırabileceğini” söyler (Yücel, 2007, s. 44; Berman, 1984, s. 17).

Yerelleştirme (localisation), çeviride küreselleşmeye bağlı olarak gelişen küresel yaklaşım; yazılımların, bilişim araçlarına eşlik eden metinlerin, vb. farklı ülkelerden kullanıcıların iletişimsel gereksinimlerine göre uyarlanmasını içeren bir tür uyarlamadır (Raková, 2017, s. 214; Polat, 2015, s. 217).

Yerleştirme (domestication), kaynak metne (ya da erek kültürden farklı bir kültüre) ait kültürel öğeleri uyarlamaya dayanan çeviri stratejisidir. Erek metnin biçimsel olarak erek kitlenin küresel bağlamına yaklaştırılması söz konusudur. Erek kültür açısından tipik öğelerin seçimidir (Raková, 2017, s. 214; Polat, 2015, s. 217). Bu anlamıyla yerleştirme olarak tabir edilebilir. Bir başka deyişle, yerleştirme yabancı metni erek dil kültürüne hâkim olan değerlere uygun olarak tutucu ve benzeştirici bir yaklaşımla aktarmaktır (Berk, 2005, s.164). Venuti (1995) yerleştirmeyi, kaynak metnin yabancılığını erek dil kitlesi için mümkün olduğunca azaltmak amacıyla saydam ve akıcı bir biçimin benimsendiği bir çeviri stratejisi olarak tanımlar. Venuti (1992)’e göre, çeviri eserlerin “yerleştirme” ya da “olağanlaştırma” durumu milli çıkarlara -siyasi, ekonomik, dini, bilimsel, vb.- hizmet eder. Uzam bakımından çeviri stratejisinin sürekliliği içerisinde yabancılaştırma ve yer(el/li)leştirme yaklaşımlarının karşı uçlarda bulunduğu söylenebilir.

Yabancılaştırma (étrangéisation/exotisation) ise, erek kültürden farklı bir kültüre ait öğeleri koruma olanağı sunan çeviri stratejisidir (Osimo, 2011, s. 281). Bu öğeler genellikle kaynak kültüre aittir. Erek metnin, kültürel değıştirgenler düzeyinde kaynak metin yazarının ve kitlesinin bağlamına biçim bakımından yaklaştırılması ve kültür değıştirgenlerinin erek metne aktarılması söz konusudur. Kaynak metin açısından tipik, erek kültürün biçimi (konu ve dil) açısından tipik olmayan öğelerin seçilmesidir (Raková, 2014, s. 214; Polat, 2015, s. 214). Bir başka tanımla yabancılaştırma, özellikle yazın çevirisinde, kaynak metni erek dil kültürüne hâkim olan normlara karşı duran ve bunları değıştirmek, yenilemek isteyen bir yaklaşımla çevirmek olarak tanımlanabilecek iki temel yaklaşımdan biridir (Berk, 2005, s.162). Venuti (1995), “yabancılaştırmayı” özgün metnin yabancı özelliklerinden bir

kısmını tutarak erek dildeki normları zorlayan bir çeviri stratejisi olarak tanımlarken, Berman (1984), “yabancılaştırmanın” budun merkezli bir girişim başlatmadığı ve erek kültürün yayılmacı eğilimlerinden kaynak kültürü korumayı amaçladığı için, gerçek bir “çeviri etiği” oluşturduğunu söyler. Yabancılaştırmanın amacı, her şeyden evvel eğitseldir ve yabancı deneyimini hissettirerek erek kitlenin ufkunu açmaktır (Guidère, 2008, s. 98).

Çevirmen büyük oranda içinde yaşadığı ve çalıştığı toplumda geçerli olan normlara göre kişisel seçimini yapar. Çevirmen, bir seçim yapmak zorunda kaldığı zaman, düşünsel, siyasal ve dinsel öğeler tarafından herhangi bir strateji, herhangi bir karara doğru yönlendirilir (Raková, 2014, s. 19; Guidère, 2008, s. 100). Aslında her ülkede, yabancılaştırma öncüleri olduğu kadar yerlileştirme taraftarlarına da rastlanır. Guidère (2008, s. 99)’e göre, bu stratejilerin her birinin hem yarar hem de zararları vardır. Çevirmen tarafından ilan edilsin ya da edilmesin, bir strateji seçiminin özellikle çevrilecek metnin doğasına değil, amacına daha çok bağlı olduğu söylenebilir.

1.1. Çalışmanın amacı

Çeviri eğitimine katkı sağlaması düşünülen bu çalışmanın amacını, betimleyici çeviri kuramı ışığında çeviri normları kapsamında çevirmen kararları doğrultusunda kaynak metinden hareketle erek metinlerde biçimsel, biçimsel ve anlamsal açıdan kayıp olup olmadığını araştırmak oluşturmaktadır. Bu çerçevede çalışmada, çeviri güçlüklerinin neler olduğu ve söz konusu bu kayıpları önlemek için çevirmenin hangi çeviri yöntem, yaklaşım ve stratejilere başvurduğu sorularına yanıt aranmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı, betimleyici çeviri kuramı ışığında çeviri normları kapsamında çevirmen kararları doğrultusunda çeviri metinlerinde biçim, biçem ve anlam kaybı olup olmadığını araştırmak, karşılaşılan çeviri zorluklarını belirlemek ve uygulanan çeviri yöntem, yaklaşım ve stratejilerini belirlemek olduğundan, araştırma yöntemi tarama modelinde betimsel bir nitelik ve karşılaştırmalı çeviri çözümlemesi yapılması nedeniyle de analitik bir nitelik taşımaktadır. Çalışmada, Guy de Maupassant’ın *Mademoiselle Perle* adlı öyküsü seçilmiştir. Çevirmen Mustafa Nihat Özön’ün *İnci Hanım (1993)* ve çevirmen Haluk Erdemol’un *Matmazel İnci (2014)* adlı çevirileriyle dilimize aktarılan metinler biçimsel, biçimsel ve anlamsal açıdan incelenmiş, kaynak metinden sapmalar ve iki erek metin arasındaki farklılıklar saptanmıştır. Bu çalışmada, “yerlileştirme” ve “yabancılaştırma” çeviri stratejileri irdelenmiş, “açık” çeviri ve “kapalı” çeviri yaklaşımlarıyla benzerliği vurgulanmış, çeviri normları kapsamında hangi çevirmenin ‘yeterlilik’ ya da ‘kabul edilebilirlik’ kutbuna daha yakın durduğu tartışılmıştır. Bu bağlamda, kaynak dil kültür ve erek dil kültür arasında farklılık gösterebileceği düşünülen 30 tümce seçilerek çevirmen kararları doğrultusunda çeviri normlarına göre çözümlemesi yapılmış ve tümceler “açık”, “yabancılaştırıcı” çeviri stratejisiyle “yeterlilik” kutbu ve “kapalı”, “yerlileştirici” çeviri stratejisiyle “kabul edilebilirlik” kutbu çerçevesinde tablo içinde gösterilmiş ve elde edilen bulgular istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

Çevirmen: Mustafa Nihat Özön	Çevirmen: Haluk Erdemol
(1)	“Mademoiselle Perle”
“İnci Hanım”	“Matmazel İnci”
/kapalı / yerlileştirici / kabul edilebilir/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/

(2) “Les Chantal, d’ailleurs, ont une existence singulière; ils vivent à Paris comme s’ils habitaient Grasse, Yvetot ou Pont-à-Mousson.”	
“Chantal’lar gayretle garip bir hayat sürerler. Paris’te, sanki Grasse, Yvetot yahut Pont-a-Mausson’da imiş gibi yaşarlar.”	“Chantal ailesinin insana tuhaf gelebilecek bir yaşamları vardır. Paris’te otururlar, fakat <i>taşradalmış gibi</i> yaşarlar orada.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(3) “le plus intime camarade”	
“en sıkı fıkı dostu”	“en yakın dostu”
/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(4) “en fiacre, dans un fiacre à galerie”	
“üstü örtülü bir araba”	“tepesinde parmaklıklık yük taşıma yeri olan bir araba”
/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(5) “on mène les jeunes filles au théâtre, à l’Opéra-Comique ou au Français’	
“genç kızları (...) Opera-Komik’e yahut Comedie Française götürürler”	“genç kızları <i>tiyatroya</i> veya <i>operaya</i> götürülür”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(6) “deux jolies poupées”	
“güzel iki bebek”	“iki taş bebek”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(7) “mais qui aime avant tout le repos, le calme, la tranquillité, et qui a fortement contribué à momifier ainsi sa famille pour vivre à son gré, dans une stagnante immobilité.”	
“lakin herşeyden evvel rahatı, sükûtu, sessizliği sevdiğinden ailesini, kendi dileğince yaşatmak için böylece durgun bir hareketsizlik içinde mumya haline getirmeye çok çalışmış.”	“fakat dinginliği her şeyin üstünde tuttuğundan kendi keyfince <i>sessiz sedasız</i> yaşamak uğruna ailesinin <i>dört duvar arasında durgun bir yaşam</i> sürmesine neden olmuştur.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(8) “le 15 août et le jour des Rois”	
“15 Ağustos ve Krallar Günü”	“15 Ağustos’un ve On İkinci Gece’nin”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(9) “la communion de Pâques pour les catholiques”	
“Katolikler için paskalya kominyonu”	“Katoliklerin Paskalya Ayini”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(10) “l’Épiphanie”	
“Epiphanie yortusu”	-
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/eksiltme, çıkarma/
(11) “Selon la coutume, j’embrassai M. Chantal, Mme Chantal et Mlle Perle, et je fis un grand salut à Mlles Louise et Pauline.”	
“Âdet olduğu üzere, M. Chantal’ı, Madam Chantal’ı ve İnci Hanımı kucakladım ve Madmazel Louise ile Pauline’i yerlere eğilerek selâmladım.”	“Alışkanlık edindiğim üzere <i>Bay ve Bayan</i> Chantal ile Matmazel İnci’yi kucakladım, evin genç kızları Pauline ile Louise’de <i>okkahl birer selam çaktım.</i> ”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(12) “Les affaires Tonkin”	
“Tonkin işine dair”	“Tonkin konusunda”

/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(13)	“On se mit à table.”
“Masaya oturulur.”	“ <i>Sofraya oturduk.</i> ”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(14)	“C'est Gaston. C'est Gaston. Vive le roi ! vive le roi !”
“Gaston oldu. Gaston oldu. Yaşasın kral! Yaşasın kral!”	“Gaston'a çıktı”... ; “Yaşasın kral! Yaşasın kral!”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(15)	“Maintenant, il faut choisir une reine.”
“Şimdi bir kraliçe seçmeli!”	“Şimdi bir kraliçe seçmek gerekiyor!”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(16)	“Alors je fus atterré.”
“O zaman bittim.”	“ <i>Beynimden vurulmuş gibi oldum.</i> ”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(17)	“Chantal ne l'appelait que « mademoiselle », d'un air plus révérend peut-être.”
“M.Chantal da, <i>papaslara</i> yakışan bir eda ile ‘Matmazal’ den başka bir şey demiyordu.” s, t (sic)	“Bay Chantal ise sanki biraz saygı havası katarak sadece ‘Matmazal’ diyordu.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(18)	“sous cette chevelure à la Vierge”
“ <i>Meyremvari</i> saçların altında”	-
/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/	/eksiltme, çıkarma/
(19)	“C'était l'heure de son cigare, heure sacrée.”
“Onun sigara içme saati, <i>mukaddes</i> saat idi.”	“Onun kutsal vakti gelmişti: Purosunu tütürmek.”
/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(20)	“on montait au billard”
“ <i>bilârdo</i> salonuna çıkar”	“ <i>bilardo</i> odasına götürür”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(21)	“Je commençai donc la partie; je fis quelques carambolages; j'en manquai quelques autres.”
“ <i>Partiye</i> başladım; birkaç <i>karambolaj</i> yaptım; onlardan bazılarını kaçırdım.”	“Oyuna başladım; birkaç el iyi atış yaptım.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(22)	“Nous habitons alors Roüy-le-Tors, sur les remparts”
“o vakitler Roüy-le-Tors'da, kale üstünde oturuyorduk.”	“... yükselteleri duvarlarla desteklenmiş Rouy-le-Tors'da, tabyaların üzerinde oturuyorduk.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerleştirici / kabul edilebilir/
(23)	“mon père, ma mère, mon oncle et ma tante, mes deux frères et mes quatre cousines ; c'étaient de jolies fillettes ; j'ai épousé la dernière. (...) ma femme, moi et ma belle-sœur qui habite Marseille.”
“Babam, annem, amcam, yengem, iki erkek kardeşim ve dört kız yeğenim; bunlar güzel kızcağızları; onların sonuncusu ile evlendim. (...) Karım ben ve Marsilyada oturan baldızım.”	“ <i>Babam, annem, amcam, teyzem, iki ağabeyim ve dört kuzenim, yani amcamın kızları.</i> Güzel kızlardı, ben en küçükleriyle evlendim. (...) ben, eşim ve Marsilya'daki baldızım.”

/kapalı / yerileştirici / kabul edilebilir/	/kapalı / yerileştirici / kabul edilebilir/
(24) “Il n'avait pas fini de parler, que la cloche du jardin tinta. Elle avait un gros son de cloche d'église qui faisait penser aux morts.”	“Sözünü yeni bitirmişti ki bahçe kapısının çanı çaldı. O çanın sesi insana ölümü çağırıştıran kilise çanlarının derinden gelen yankılı sesine benzerdi.”
“Sözünü bitirmemişti ki bahçedeki çanın sesi çınladı. Çanın, ölüleri hatırlatan kilise çanlarına benzeyen ayrı bir sesi vardı.”	“Sözünü yeni bitirmişti ki bahçe kapısının çanı çaldı. O çanın sesi insana ölümü çağırıştıran kilise çanlarının derinden gelen yankılı sesine benzerdi.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(25) “C'était une espèce d'hercule”	“Herkül gibi iri yarı”
“Dev gibi olan”	“Herkül gibi iri yarı”
/kapalı / yerileştirici / kabul edilebilir/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(26) “Rien, nom de nom, c'est un farceur !”	“Hiçbir şey yok ortada’, ‘her kimse şakacının biri herhalde.”
“Hiç kimse yok, canına yandığım, maskaranın biri olmalı!”	“Hiçbir şey yok ortada’, ‘her kimse şakacının biri herhalde.”
/kapalı / yerileştirici / kabul edilebilir/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/
(27) “je m'emparai d'une carabine de jardin”	“ufak bir bahçe tüfeği aldım.”
“elime bir bahçe karabinası geçirdim.”	“ufak bir bahçe tüfeği aldım.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerileştirici / kabul edilebilir/
(28) « Nom d'un nom, il est reparti ! Si j'aperçois seulement son ombre, je ne le rate pas, ce c...-là. »	« Lanet herif, yine kaçtı! Gölgesini görsem enselemek işten değildi! »
« Allah belâsın versin, gitmiş! Ah, yalnız bir gölgesini görsem, bu i elimden kaçırmam. »	« Lanet herif, yine kaçtı! Gölgesini görsem enselemek işten değildi! »
/kapalı / yerileştirici / kabul edilebilir/	/kapalı / yerileştirici / kabul edilebilir/
(29) “ Quelque enfant d'amour dont la pauvre mère est venue sonner à ma porte en cette nuit de l'Épiphanie, en souvenir de l'Enfant-Dieu.”	“Bir aşk çocuğu bu; zavallı annesi bu On İkinci Gece'de bebek İsa'nın anısına kapımı çalmış.”
“Zavallı anasının, şu Epiphanie gecesi, Enfant - Dieu' yi hatırlayarak, gelip kapımı çaldığı bir aşk çocuğu!”	“Bir aşk çocuğu bu; zavallı annesi bu On İkinci Gece'de bebek İsa'nın anısına kapımı çalmış.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/kapalı / yerileştirici / kabul edilebilir/
(30) “il fit, dans l'ombre, un grand signe de croix”	“ışığın gölgede bıraktığı tarafa dönerek gösterişli el hareketleriyle haç çıkardı.”
“karanlıkta, geniş bir haç işareti yaptı.”	“ışığın gölgede bıraktığı tarafa dönerek gösterişli el hareketleriyle haç çıkardı.”
/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/	/açık / yabancılaştırıcı / yeterli/

Tabloda görüldüğü gibi, iki dil ve kültür arasında farklılık gösterebileceği düşünülerek seçilen 30 tümceden elde edilen bulgular, betimleyici çeviri kuramı ışığında çevirmen kararları doğrultusunda Toury'nin çeviri normlarına göre yorumlanacak olursa;

1-Süreç öncesi normlar aşamasında, çeviri politikası kapsamında çevirmen Mustafa Nihat Özön ve çevirmen Haluk Erdemol tarafından Guy de Maupassant'ın *Mademoiselle Perle* adlı öyküsü seçilmiştir. Öykünün 1993'te Mustafa Nihat Özön'ün *İnci Hanım* ve 2014'te Haluk Erdemol'un *Matmazel İnci* olarak iki ayrı çevirisinin dilimize kazandırılması yazın dizgemize büyük bir katkı sağlamıştır. Çevirmenlerin “neden bu tür ve neden bu öyküyü” çevirdiklerine dair herhangi bir bilgi - önsöz, sonsöz, söyleşi, vb.- bulunmamakla beraber, Maupassant'ın en çok okunan, kısa, sade ve etkili dil kullanımıyla en çok tercih edilen öykü yazarı olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Çevirinin “doğrudanlığı” kapsamında, çevirinin doğrudan kaynak dil Fransızcadan erek dil Türkçeye yapıldığı, özgün dilden çevrildiği, herhangi ara bir dil kullanılmadığı görülmüştür. Bu durumun ise, öykünün kaynak dildeki bütün incelik, zarafet ve etkinin doğrudan erek dile geçmesine izin verdiği söylenebilir.

2-*Süreç normları* aşamasında, matriks normlar kapsamında değerlendirilen dipnotlara, kaynak metinde bulunmamasına rağmen, çevirmen Haluk Erdemol’un çevirisinde rastlanmıştır. Dipnotlar her ne kadar okuma hız ve akışını kesse de, çevirmenin kaynak kültüre ait “le jour des Rois”, “Épiphanie”, “Tonkin”, “Gâteau des Rois” gibi kültürel öğelerin erek kültürde daha iyi anlaşılmasını sağlamak için dipnotlar kullanarak açıklama stratejisini uyguladığı gözlemlenmiştir.

Çevirmen Mustafa Nihat Özön’ün, “kapalı”, “yerleştirici” çeviri stratejisiyle “kabul edilebilirlik” kutbunda bulunan 28. tümcenin çevirisinde biçim ve tümce yapısı bakımından kaynak metinle birebir benzerlik gösteren bir çeviri yaptığı gözlemlenmiştir.

Metnin bölümlenmesine egemen olan normlar kapsamında her iki çevirmenin de çeviri kararının matriks normlara uygun olduğu söylenebilir.

Dil-içi kullanım, biçimsel tercihler, dilsel ve dilbilgisel kararların alındığı metinsel-dilsel normlar bağlamında, 23. tümcede geçen “cousine” sözcüğünü çevirmen Mustafa Nihat Özön’ün “yeğen” olarak çevirdiği ve herhangi bir açıklama yapmadığı ve anlam bulanıklığı yarattığı gözlemlenirken; çevirmen Haluk Erdemol’un aynı sözcüğü “yani amcamın kızları” şeklinde açıklama yaptığı ve doğru anlaşılmayı sağladığı gözlemlenmiştir. 4. tümcede geçen “en fiacre, dans un fiacre à galerie” ifadesini çevirmen Mustafa Nihat Özön’ün sözden tasarruf yaparak “üstü örtülü bir araba” şeklinde çevirirken; çevirmen Haluk Erdemol’un “tepesinde parmaklıklık yük taşıma yeri olan bir araba” şeklinde açıklama stratejisi kullandığı, arabayı adeta resmettiği, dolayısıyla özgün tümceyi erek okura getirip gözleri önüne sererek daha iyi anlamalarını sağladığı gözlemlenmiştir. Çevirmen Haluk Erdemol 6.tümcede geçen “deux jolies poupées ” ifadesini erek dil ve kültürle şekillenen erek kitlenin algısına hitap edecek şekilde “iki taş bebek” olarak etkili bir deyim kullanarak çevirdiği gözlemlenmiştir. Yine aynı çevirmenin, 16. tümcede geçen “Alors je fus atterré” tümcesini “beynimden vurulmuş gibi oldum” şeklinde erek dile etkili bir deyimle aktardığı görülmüştür.

Çevirmenlerin dil, yazın, yazınsal ortam ve toplumsal-kültürel çevre açılarından çevirilerinde “yabancılaştırma”, “yerleştirme”, “eskileştirme” ya da “güncelleştirme” yapmak şeklinde dil kullanımları arasında seçim yapmak zorunda kaldıkları (Holmes, 1988, s. 35; Aksoy, 2002, s. 40) gözlemlenirken; metinsel-dilsel normlar kapsamında, erek metne bütünsel açıdan bakıldığında, çevirmen Haluk Erdemol’un “kabul edilebilirlik” kutbuna daha yakın olduğu söylenebilir.

3-*Öncül normlar* aşamasında, Maupassant’ın *Mademoiselle Perle* adlı öyküsünün *İnci Hanım* ve *Matmazel İnci* adlı çevirileri çözümlenmiştir. Süreç öncesi ve süreç normları incelendikten sonra, normların önceliği ve gerekliliği kabul edildikten sonra, metinde ortaya çıkan çeviri sorunlarına çok yaratıcı ve etkili çözümler üretildiği görülmüştür.

Bu yaratıcı ve etkili çözümler erek dil normlarına göre, erek dil ve kültürün elverdiği ölçüde yazım kuralları, sözcük seçimleri, ekleme, çıkarma, ödünçleme, uyarılama, yerleştirme, yabancılaştırma, vb. çeviri stratejilerinin kullanımı olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çeviri metinlerin çevrildiği dönemin erek kitlesinin ihtiyaç ve beklentisi doğrultusunda yapıldığı söylenebilir.

“Yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” kutuplarının pekiştiği bu aşamada, çevirmenlerin “kapalı”, “yerleştirici” bir çeviri stratejisiyle “kabul edilebilirlik” çeviri kutbuna yaklaşıp erek dil normlarına göre mi, yoksa “açık”, “yabancılaştırıcı” çeviri stratejisiyle “yeterlilik” kutbuna yaklaşıp kaynak dil normlarına göre mi çeviri yaptıkları araştırılmıştır. Buna göre;

-çevirmen Mustafa Nihat Özön'ün 30 tümceden 9 tümcede “kapalı”, “yerleştirici” çeviri stratejisiyle “kabul edilebilir” çeviri kutbuna % 30 oranında yaklaştığı, 21 tümcede “açık”, “yabancılaştırıcı” çeviri stratejisiyle “yeterlilik” çeviri kutbuna % 70 oranında yaklaştığı ve kaynak odaklı bir çeviri yaptığı gözlemlenirken;

-çevirmen Haluk Erdemol'un eksiltme, çıkarma stratejisi kullanarak % 6'lık orana denk gelen 2 tümceyi (10. ve 18.tümceler) çevirmediği, 13 tümcede “açık”, “yabancılaştırıcı” çeviri stratejisiyle “yeterlilik” çeviri kutbuna % 43,3 oranında yaklaştığı, 15 tümcede “kapalı”, “yerleştirici” çeviri stratejisiyle “kabul edilebilir” çeviri kutbuna % 50 oranında yaklaşarak erek odaklı bir çeviri yaptığı;

-bununla beraber, “kapalı”, “yerleştirici” çeviri stratejisiyle çevrilmiş ve “kabul edilebilir” çeviri kutbunda bulunan 23. ve 28. tümceler ile “açık”, “yabancılaştırıcı” çeviri stratejisiyle “yeterlilik” çeviri kutbunda yer alan 12, 14, 15, 20, 24 ve 30. tümcelerde her iki çevirmenin de % 26.6 oranında ortak bir çeviri yaklaşımı sergilediği gözlemlenmiştir.

Sonuç

Betimleyici çeviri kuramı ışığında çeviri normları kapsamında çevirmen kararları doğrultusunda Guy de Maupassant'ın *Mademoiselle Perle* adlı öyküsü, çevirmen Mustafa Nihat Özön'ün *İnci Hanım* ve çevirmen Haluk Erdemol'un *Matmazel İnci* adlı çevirileriyle dilimize aktarılan metinlerin biçimsel, biçimsel ve anlamsal açıdan incelendiği; çevirmenlerin “kapalı”, “yerleştirici” çeviri stratejisiyle “kabul edilebilirlik” kutbuna mı, yoksa “açık”, “yabancılaştırıcı” çeviri stratejisiyle “yeterlilik” kutbuna mı daha çok yakınlaştığının gözlemlendiği; kaynak metinden sapmalar ve erek metinler arasındaki farklılıkların saptandığı bu çalışmanın sonucuna göre;

-her iki çevirmenin de kaynak metni biçimsel, biçimsel ve anlamsal açıdan erek dil ve kültürün elverdiği ölçüde erek dil normlarına göre çevirdiği;

-çevirmen Mustafa Nihat Özön'ün ağırlıklı olarak “açık” , “yabancılaştırıcı” çeviri stratejisiyle “yeterlilik” kutbuna yakınlaşarak kaynak kültürü ve yazarın biçimini koruduğu ve erek okuru kaynak metne götürdüğü;

-çevirmen Haluk Erdemol'un ise daha çok “kapalı” , “yerleştirici” çeviri stratejisiyle “kabul edilebilirlik” kutbuna yakın durarak erek kültür ve alıcısını ön planda tuttuğu ve kaynak metni erek okura getirdiği;

-her iki çevirmenin de kaynak ve erek metin arasında bir denge kurduğu, biçim açısından “yeterli”; dil-içi kullanım açısından “kabul edilebilir” bir çeviri ürünü ortaya koyduğu; bu bağlamda her iki çevirmenin de hem “yeterli” hem de “kabul edilebilir” bir çeviri sunduğu;

-çevirmen Mustafa Nihat Özön'ün “açık”, “yabancılaştırıcı” ve “yeterli” çeviri yaklaşımıyla daha “sadık” bir çeviri yaparken; çevirmen Haluk Erdemol'un “kapalı”, “yerleştirici” ve “kabul edilebilir” çeviri yaklaşımıyla daha “serbest” bir çeviri yaptığı söylenebilir.

Kaynakça

- Aksoy, N.B. (2002). Geçmişten günümüze yazın çevirisi. Ankara: İmge.
- Bengi-Öner, I. (2004). Çeviribilimde bireysel kuramlardan geniş ölçekli bir bakış açısına doğru. M. Rifat (Ed.), Çeviri seçkisi I - çeviriye düşünenler (s.159-174). İstanbul: Sel.
- Bengi-Öner, I. (2001). Çeviribilim terimleri sözlüğü. İstanbul: Sel.
- Bengi, I. (1993). Çeviri Eleştirisi Bağlamında Eleştirel Bilincin Oluşması ve Eleştiri, Üst-Eleştiri, Çeviribilim İlişkileri. Dilbilim Araştırmaları Dergisi, İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi 4, 25-50.
- Berk, Ö. (2005). Kuramlar ışığında açıklamalı Çeviribilim terimcesi. İstanbul: Multilingual.
- Berman, A. (1984). L'épreuve de l'étranger. Culture et traduction dans l'Allemagne romantique, Paris: Gallimard.
- Guidère, M. (2008). Introduction à la traduction. Bruxelles: De Boeck.
- Holmes, J. (1988). "Forms of verse translation and the translation of verse form". *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. James S. Holmes (Ed.), Amsterdam: Rodopi.
- House, J. (1997). Translation quality assessment: a model revisited. Tübingen: Narr. Erişim Adresi: <http://www.benjamins.com/online/tsb/link/3941> (19.10. 2020).
- Maupassant, Guy de (2014). Matmazel İnci - Gönül Öyküleri içinde (Çev. H. Erdemol), İstanbul: Alakarga Sanat Yayınları. Erişim Adresi: <http://maupassant.free.fr/textes/turc/perle.xml> (30.08.2020).
- Maupassant, Guy de (1993). İnci Hanım - Küçük Rok içinde (Çev. M. N. Özön), İstanbul: Remzi.
- Maupassant, Guy de (1886). Mademoiselle Perle. Erişim Adresi: <http://textes.libres.free.fr> (30.08.2020).
- Osimo, B. (2011). Manuale del traduttore. Guida pratica con glossario. Milano: Hoepli.
- Raková, Z. (2014). Les théories de la traduction. Brno: Masarykova Univerzita.
- Raková, Z. (2015). Çeviri kuramları. (Çev.: Y. Polat), Çevirmen Yayını.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2011). Çevirinin ABC'si. İstanbul: Say.
- Toury, G. (2004). Çeviri normlarının doğası ve çevirideki rolü (Çev.: A. Eker). M. Rifat (Ed.), Çeviri seçkisi II - çeviri(bilim) nedir? (s.149-164). İstanbul: Sel.
- Toury, G. (1995). Descriptive translation studies and beyond. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Toury, G. (1980). In search of a theory of translation. Tel-Aviv: Porter Institute for Poetics and Semitics.
- Venuti, L. (1995). The translator's invisibility. A history of translation. London & New York: Routledge.
- Venuti, L. (1992). Rethinking translation: discourse, subjectivity, ideology. London & New York: Routledge.
- Yazıcı, M. (2005). Çeviribilimin temel kavram ve kuramları, İstanbul: Multilingual.
- Yücel, F. (2007). Çeviri eleştirisi neyi eleştirir?. U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 8 (12), 39-58.
- Zeytinkaya, D. (2016). Gideon Toury'nin Erek Odaklı Kuramı Işığında Bedrettin Tuncel'in İnsandan Kaçan Başlıklı Çevirisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 1 (35), 35-47.